

TRAO ĐỔI VỀ ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP ĐÀO TẠO TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

ThS Trần Hữu Huỳnh

Bộ môn Thông tin - Thư viện

Quá trình dạy học ở đại học là một bộ phận của quá trình sư phạm tổng thể hay còn gọi là quá trình giáo dục. Quá trình dạy học được hình thành và hoạt động dựa trên một số nhân tố cơ bản, trong đó người giáo viên với hoạt động dạy, người sinh viên với hoạt động học - đó là hai nhân tố trung tâm của quá trình giáo dục. Nghị quyết của Bộ Chính trị về cải cách giáo dục đã nêu: "Trường đại học có nhiệm vụ đào tạo và bồi dưỡng cán bộ khoa học kỹ thuật nghiệp vụ, đội ngũ cán bộ quản lý có trình độ đại học và trên đại học, một lòng một dạ trung thành với tổ quốc, có lý tưởng cách mạng, có quyết tâm vươn tới đỉnh cao của khoa học kỹ thuật, có năng lực nghiên cứu khoa học hoặc chỉ đạo những nhiệm vụ chuyên môn do mình phụ trách, có tiềm lực để từng bước tiến lên giải quyết những vấn đề thực tiễn do cuộc sống đề ra thuộc phạm vi nghề nghiệp của mình".

Do đó phương pháp dạy học đại học đóng vai trò quan trọng là phương pháp xây dựng và vận dụng vào quá trình cụ thể: Quá trình dạy học. Về tính chất, quá trình này có hai mặt: Dạy của thầy và học của trò. Hai mặt hoạt động có quan hệ thống nhất biện chứng, là sự tổng hợp cách thức làm việc của thầy và trò, trong đó người thầy đóng vai trò chủ đạo, học sinh đóng vai trò tích cực, chủ động. Về bản chất, là quá trình nhận

thức có tính chất nghiên cứu của học sinh dưới sự chỉ đạo của thày nhằm thực hiện các nhiệm vụ dạy học ở đại học là dạy nghề, dạy phương pháp và dạy lý tưởng đạo đức nghề nghiệp. Như vậy các phương pháp dạy học vừa có ý nghĩa trí dục, vừa có ý nghĩa đức dục.

Có thể nói, phương pháp dạy học là tổng hợp các cách thức làm việc thống nhất của thày và trò (trong đó thày đóng vai trò chủ đạo, trò đóng vai trò tích cực chủ động) nhằm thực hiện các nhiệm vụ dạy học ở đại học. Như vậy phương pháp dạy học bao gồm: Phương pháp dạy và phương pháp học đồng thời có quan hệ chặt chẽ với phương pháp khoa học và tâm lý học của sự linh hôi.

Phương pháp giảng dạy đại học, muốn nâng cao chất lượng giảng dạy đại học có một số đặc điểm:

+ *Luôn gắn liền với ngành nghề đào tạo*: Phương pháp dạy các môn cơ bản, cơ sở và chuyên ngành đều phải hướng vào mục tiêu đào tạo của nhà trường. Đòi hỏi người thày ngoài vũ trang cho học sinh những tri thức khoa học, phải chú ý rèn luyện kỹ năng, kỹ xảo nghề nghiệp cho học sinh.

+ *Gắn liền với thực tiễn xã hội*: Đặc điểm này phản ánh mối liên kết có tính quy luật giữa giáo dục đào tạo với khoa học và sản xuất của nhà trường. Người thày trong quá trình giảng dạy luôn bám sát những yêu cầu của nghiên cứu khoa học, của thực tiễn, của thị trường để kịp thời đổi mới nội dung và phương pháp dạy học nhằm làm cho quá trình đào tạo thực sự có chất lượng và có hiệu quả thực tế đối với xã hội.

+ *Tiếp cận với phương pháp khoa học*: Trong quá trình dạy học người thày chú ý trình bày các quan điểm khác nhau, các học thuyết khác nhau về một vấn đề và quan tâm bồi dưỡng phương pháp nghiên cứu khoa học cho sinh viên, thực hiện ý

đồ phương pháp dạy học ở đại học là "phương pháp dạy phương pháp"

+ *Kích thích cao độ tính tích cực, độc lập, sáng tạo của học sinh*: Đòi hỏi người thầy trong quá trình dạy học luôn tôn trọng ý kiến của sinh viên, phải chú ý phát triển sự tưởng tượng khoa học, có những biện pháp kích thích về tinh thần và vật chất, những biện pháp sàng lọc để động viên học sinh nỗ lực cao trong quá trình học tập của cả khóa học nhằm đạt được mục tiêu đào tạo với kết quả tối ưu.

+ *Phương pháp dạy học đại học rất đa dạng*: Thay đổi tùy theo loại trường, theo nội dung điều kiện dạy học và theo đặc điểm nhân cách giáo viên và học sinh. Đòi hỏi người giáo viên trong quá trình dạy học vận dụng các phương pháp dạy học đại học hết sức linh hoạt và sáng tạo cho phù hợp, tránh hai khuynh hướng: *một là* vận dụng một cách cứng nhắc, dập khuôn các phương pháp dạy học đại học; *hai là* coi trọng đặc điểm riêng của bộ môn và điều kiện khác mà không chú ý vận dụng một cách thích đáng của phương pháp dạy học đại học chung.

+ *Gắn liền với những thiết bị, phương tiện dạy học*: Đặc điểm này phản ánh mối quan hệ hữu cơ giữa phương pháp và phương tiện dạy học, đặc biệt phản ánh tính chất của nhà trường đại học trong thời đại của cách mạng khoa học - kỹ thuật. Đòi hỏi người thầy và nhà trường luôn chăm lo đầu tư thiết bị cơ sở vật chất cho dạy học nhằm đạt được kết quả dạy học cao với chi phí thời gian, sức lực ít nhất của thầy và trò. Muốn nâng cao chất lượng giảng dạy đại học chúng ta cần chú ý phương pháp dạy học vừa có tính trí dục, đức dục vừa mang tính khách quan vừa mang tính chủ quan.

Ngày nay đổi mới phương pháp đào tạo đại học có chất lượng và hiệu quả của ngành Thông tin - thư viện nói riêng và các ngành khác nói chung đó là:

- Chất lượng dạy học: Thực hiện đầy đủ các nhiệm vụ dạy học. Nhiệm vụ cơ bản ở nhà trường đại học là dạy nghề, dạy phương pháp và thái độ.

- Dạy học nghề: Giúp cho sinh viên nắm vững những tri thức, những kỹ năng và kỹ xảo tương ứng với lĩnh vực khoa học kỹ thuật nhất định ở trình độ giỏi để sau này khi ra trường họ có khả năng lập nghiệp.

- Dạy học phương pháp: Giúp cho sinh viên phát triển các năng lực và phẩm chất hoạt động trí tuệ và thể chất, các phương pháp tự học và nghiên cứu khoa học.

- Dạy học thái độ: góp phần bồi dưỡng cho sinh viên lý tưởng niềm tin, đạo đức, thái độ, tác phong của người cán bộ khoa học kỹ thuật.

Dạy học nghề, dạy học phương pháp và dạy học thái độ có mối quan hệ chặt chẽ với nhau, tác động và hỗ trợ lẫn nhau trong quá trình dạy học. Thực hiện tốt nhiệm vụ trên sẽ làm cho sinh viên phát triển và có được niềm vui và hạnh phúc trong học tập. Do đó chất lượng dạy học đã đạt 5 chỉ tiêu: tri thức, kỹ năng, phương pháp, thái độ, thể chất và hạnh phúc.

Trong giai đoạn hiện nay, muốn nâng cao chất lượng và hiệu quả đào tạo mỗi khoa, mỗi cán bộ giảng dạy cần căn cứ vào tính chất mục tiêu đào tạo, điều kiện, khả năng của mình để cụ thể hóa các chỉ tiêu nói trên cho sát hợp. Các cán bộ giảng dạy và sinh viên liên hệ với thực tế giáo dục và học tập của bản thân, rút ra ưu khuyết điểm, đề xuất các phương hướng và biện pháp cải tiến nhằm nâng cao chất lượng đào tạo. Mặt khác giáo viên cần theo dõi sát yêu cầu của xã hội và thị trường để bổ sung kịp thời cho quá trình đào tạo.

Trong hệ thống giáo dục đại học, muốn nâng cao chất lượng đào tạo (đổi mới phương pháp đào tạo đại học) chúng ta phải nắm vững quan điểm "học sinh là trung tâm của hệ thống giáo dục".

Về phương diện vi mô phải thoả mãn hai yêu cầu cơ bản:

- Sản phẩm đào tạo ra phải đáp ứng đầy đủ và kịp thời các yêu cầu của nền kinh tế xã hội.

- Chú ý đầy đủ lợi ích của học sinh (tức là quan tâm đến đặc điểm sinh lý, tâm lý, các điều kiện kinh tế, xã hội của sinh viên). Từ đó học sinh có được niềm vui và hạnh phúc trong học tập.

Hai yêu cầu trên thường là thống nhất với nhau, nhưng có khi mâu thuẫn với nhau. Do đó mục tiêu, hệ thống giáo dục, nội dung, phương pháp giáo dục đều phải có sự thay đổi cần thiết cho phù hợp với yêu cầu cơ bản trên.

Về phương diện vi mô:

- Việc dạy học phải xuất phát từ người học tức là xuất phát từ nhu cầu, động cơ, đặc điểm và điều kiện của người học. Nhu cầu học tập của học sinh phản ánh những yêu cầu xã hội nhưng cũng có những nét riêng. Điều đó đòi hỏi trong phương pháp dạy học: không dạy lại những cái học sinh đã nắm vững, phải lấp những chỗ hổng của học sinh (nếu có) trong học tập, đảm bảo dạy học có hiệu quả và phải chú ý đến sự khác nhau về độ trưởng thành của học sinh (năm thứ hai khác với năm thứ tư).

- Phát huy tính tích cực suy nghĩ và tính tích cực hoạt động (không để học sinh bị động tiếp thu).

- Chú ý đến cấu trúc tư duy của học sinh. Không gò cách suy nghĩ của học sinh theo cách suy nghĩ đã định trước của giáo viên, phấn đấu cá thể hoá việc dạy học (đó là yêu cầu cao,

nhưng chúng ta phải thực hiện từng bước) trong quá trình đào tạo.

- Động viên, khuyến khích và tạo điều kiện học sinh tự kiểm tra, tự đánh giá quá trình học tập của mình, phấn đấu có được phương pháp tự học, tự đào tạo, tự giải quyết các vấn đề trong lý luận và thực tiễn một cách độc lập sáng tạo để từ đó có được ý chí và năng lực tự học tập, sáng tạo suốt đời.

Ngày nay xu hướng nâng cao chất lượng đào tạo đổi mới phương pháp giảng dạy theo quan điểm giáo dục tích cực, lấy người học làm trung tâm để phát triển. Người ta có thể phân thành hai khuynh hướng chủ đạo về quan điểm: lấy thầy làm trung tâm tồn tại khá lâu, bộc lộ nhiều nhược điểm đang được điều chỉnh tiến tới nhường cho quan điểm lấy người học làm trung tâm.

Chúng ta có thể so sánh:

Các phương pháp giáo dục thụ động, lấy thầy làm trung tâm

- + Thầy truyền đạt kiến thức.
- + Thầy độc thoại, phát vấn.
- + Thầy áp đặt kiến thức có sẵn.
- + Trò học thuộc lòng.
- + Thầy độc quyền đánh giá cho điểm cố định.

Các phương pháp giáo dục tích cực, lấy trò làm trung tâm

- + Trò tự mình tìm ra kiến thức bằng hành động của chính mình.
- + Đối thoại trò - trò, trò - thầy, hợp tác với bạn, học bạn.
- + Hợp tác với thầy, khẳng định kiến thức do trò tìm ra.
- + Học cách học, cách giải quyết vấn đề, cách sống và trưởng thành
- + Tự đánh giá, tự điều chỉnh làm cơ sở để thầy cho điểm cơ động.

Tinh thần Nghị quyết Trung ương II (khoá VIII) đã chỉ rõ: cùng với giáo dục và đào tạo khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu. Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội nói chung và Bộ môn Thông tin - Thư viện nói riêng đang đẩy mạnh việc đổi mới phương pháp đào tạo chuyên ngành Thông tin - Thư viện là ngành khoa học ứng dụng, cần chú trọng đến các kỹ năng thực hành hơn là nghiên cứu lý thuyết như: chú ý lựa chọn tài liệu, các công cụ minh họa để giới thiệu cho học sinh trong buổi học, tổ chức tham quan tìm hiểu các cơ quan Thông tin - Thư viện... Người cán bộ giảng dạy nắm vững quan điểm học sinh là trung tâm của hệ thống giáo dục để từ đó xác định tính chất mục tiêu đào tạo, trách nhiệm, nhiệm vụ của mình nhằm đào tạo ra những học sinh có đầy đủ năng lực phẩm chất đáp ứng yêu cầu của nền kinh tế xã hội. Do vậy, trong quá trình đào tạo đòi hỏi người giáo viên nói chung và ngành thông tin - thư viện nói riêng cần cải tiến phương pháp giảng dạy, tăng cường phân tích bài giảng theo sơ đồ, trao đổi thảo luận tại lớp, thảo luận nhóm... nhằm cung cấp cho đất nước đội ngũ cán bộ khoa học, quản lý với trình độ cao, có lý tưởng cách mạng quyết tâm vươn tới đỉnh cao của khoa học Thông tin - Thư viện trong khu vực và trên thế giới. Sinh viên sau khi ra trường với năng lực nghiên cứu khoa học, nắm vững những chuyên môn nghiệp vụ giải quyết tốt những vấn đề thực tiễn cuộc sống đặt ra góp phần "Đào tạo con người Việt Nam phát triển toàn diện có đạo đức, tri thức, sức khỏe, thẩm mĩ và nghề nghiệp, trung thành với lý tưởng độc lập dân tộc và CNXH, hình thành và bồi dưỡng nhân cách, phẩm chất và năng lực công dân, đáp ứng yêu cầu xây dựng và bảo vệ tổ quốc"(Luật giáo dục nước CHXHCNVN tháng 12 năm 1998).